

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодрийяр Ж. Общество потребления. – М.: Республика, Культурная революция, 2006. – 272с.
2. Братченко С.Л., Миронова М.Р. Личностный рост и его критерии / Психологические проблемы самореализации личности. СПб., 1997, с.38-46
3. Джидду Кришнамурти. О самом важном (Беседы с Дэвидом Бомом). – М., Либрис, 1996.
4. Зинченко В.П. Психология на качелях между душой и телом.
5. Капра Ф. Дао физики. Общие корни современной физики и восточного мистицизма – М., София, 2008 – 416с.
6. Г.Л.Лэндрет. Игровая терапия: искусство отношений. М.,1994
7. А.Лэнгле. Жизнь, наполненная смыслом. Прикладная логотерапия. М.,2004
8. Маслоу А. Мотивация и личность. СПб.,1999
9. Научная конференция с международным участием "Наука на пороге XXI века: новые парадигмы". – М., 20-23 марта 1996 г., МГТУ имени М.Э. Баумана.
10. Панов В.И. Введение в экологическую психологию. – М.: НИИ школьных технологий, 2006. – 184с.
11. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. М., 1998
12. Самохвалова В.И. Человек и судьба мира. – М.: Новый век, 2000. – 195 стр.
13. Франкл В. Воля к смыслу. М., 2000
14. Шихи Г. Возрастные кризисы. Ступени личностного роста. СПб., 1999
15. Шмелева И.А. Психология экологического сознания. – СПб.: Издательство Санкт-Петербургского университета, 2006. – 208с.

УДК 159.922.7

ПСИХОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА МОДЕЛЮВАННЯ КОНСТРУКТИВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА

Токарева Н.М.

Стаття присвячена аналізу психологічних аспектів ідентичності особистості як особливої психічної реальності суб'єкта життєтвор-

чості на засадах системного підходу і системно-стратегічної концепції моделювання особистісних конструктів. У цьому контексті проаналізовано особливості конструктивної ідентичності підлітка. Доведено, що конструктивна ідентичність є передумовою продуктивної життєтворчості підлітків і потребує цілеспрямованого моделювання у період активного особистісного становлення.

Ключові слова: ідентичність, конструктивна ідентичність, моделювання, особистісні конструкти, особистісне становлення, підлітковий період.

Статья посвящена анализу психологических аспектов индивидуальности личности как особой психической реальности субъекта жизнедеятельности на основе системного подхода и системно-стратегической концепции моделирования личностных конструктов. В данном контексте проанализированы особенности конструктивной идентичности подростка. Доказано, что конструктивная идентичность является предпосылкой продуктивного жизнедеятельности подростков и требует целенаправленного моделирования в период активного личностного становления.

Ключевые слова: идентичность, конструктивная идентичность, моделирование, личностные конструкты, личностное становление, подростковый период.

The article analyzes the psychological aspects of individual identity as a special psychic reality of business life activities based on a systematic approach and system-a strategic approach to modeling personal constructs. In this context, the peculiarities of structural identity of the teenager. It is proved that constructive identity is a prerequisite for productive life activities of adolescents and requires purposeful design in the period of active personal development.

Keywords: identity, constructive identity, modeling, personality constructs, personal development, adolescence.

Постановка проблеми. В умовах економічних, політичних та соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства посилюється інтерес до проблеми вибору, самовираження особистості. У змінних умовах буття відбуваються зміни уявлень особистості про себе та світ, тобто надзвичайно актуалізується проблема особистісної та соціальної ідентифікації людини.

Ідентичність розглядається як інтегративна система, здатна трансформуватися під впливом як зовнішніх соціокультурних умов, так і внутрішньої особистісної активності. Змінювання (або трансформація) ідентичності відбувається, коли людина потрапляє в нові соціальні умови, у зв'язку з чим уявлення особистості про себе, про світ, про своє становище у соціальному світі перебудовується та з'являється нова ієрархія соціальних ідентичностей.

Проблема виявлення і розвитку ідентичності особистості є однією із найбільш значущих у психології, якій присвячено численні дос-

лідження науковців. У західній психології проблему ідентичності порушували А. Адлер, М. Борневасер, Дж. Бьюдженталь, У. Джемс, Е. Еріксон, Д. Марсія, Дж. Мід, Г. Теджфел, Дж. Тернер, З. Фрейд, К. Хорні, К. Юнг та ін.; у радянській та вітчизняній психології – І.В. Антонова, Л.С. Виготський, П.І. Гнатенко, Ю.Л. Качанов, І.С. Кон, В.С. Мухіна, Т.М. Титаренко та ін.

Особливо актуальною проблема становлення адекватної ідентичності особистості стає у підлітковий період, коли відбувається активне формування цінностей, переконань і життєвих цілей шляхом дослідження різних варіантів життєдіяльності та апробації соціальних ролей.

Аналіз основних досліджень. Окреслення змісту та структури поняття "ідентичність" ґрунтується на багатьох наукових традиціях різних галузей знання щодо визначення сутності феномену людини, розуміння її самотності та унікальності природи, тому основні ідеї можна простежити в працях класиків філософії, антропології, соціології, психології.

Філософське тлумачення становлення та розвитку особистості виявляється у працях І. Канта, І. Фіхте, Г. Гегеля, Л. Фейєрбаха, М. Хайдегера, А. Шопенгауера, серед вітчизняних науковців – М.М. Бахтіна, В.С. Біблера, А.Ф. Лосева, М.К. Мамардашвілі. У працях антропологічного напрямку сутність людини розглядали М. Бубер, Л. Леві-Брюль, М. Мід, Ж.-П. Сартр, П. Тейяр де Шарден, М. Шеллер.

У дослідженнях психологів ідентичність найчастіше розглядається як суттєвий психічний феномен, що уможливорює взагалі існування особистості, характеризується динамічною постійністю та зазнає трансформації впродовж життя індивіда.

Наприкінці XIX ст. У. Джемс пропонує розуміти ідентичність як послідовність, несуперечливість особистості, відчуття людиною власної активності і життєвої сили, що переживається емоційно. В цьому контексті ідентичність описується в межах різних психологічних підходів: психоаналітичного (З. Фрейд, Е. Еріксон, Дж. Марсія, А. Ватерман), гуманістичного (К. Роджерс), символічного інтеракціонізму (Дж. Мід), когнітивного (Г. Теджфел, Дж. Тернер, Г. Брейкуелл) та інших. У вітчизняній психології дослідження ідентичності у більшості своїй проводилися у межах вивчення проблеми самосвідомості, самоствавлення, самовизначення, саморегуляції (С.Р. Пантелеєв, В.В. Столін, С.Л. Рубінштейн, Л.І. Божович, Т.М. Титаренко та ін.).

У сучасній психології, як засвідчує І.В. Антонова, найбільш широко представлені лінії теоретичної інтерпретації та емпіричного дослідження особистісної ідентичності [1, с. 471]. Першу можна віднести до сучасного психоаналітичного напрямку, тому що автори, які працюють у даній парадигмі, спираються на теорію ідентичності Е. Еріксо-

на. Друга лінія досліджень спирається на концепцію "Я" Дж. Міда й об'єднує представників інтеракціоністського та когнітивного підходів.

В епігенетичній концепції Е. Еріксона ідентичність розглядається як певна структура, що утворена певними елементами і переживається суб'єктивно як почуття totoжності і безперервності власної особистості при сприйнятті іншими людьми, що визнають цю totoжність і безперервність. Почуття ідентичності супроводжується відчуттям цілеспрямованості і осмисленості власного життя і впевненості у зовнішньому схваленні [цит. за 1, с. 472]. Отже, ідентичність є гомеостатичною системою, що прагне до збалансованої узгодженості соціальних та особистісних аспектів: якщо збільшується прояв особистісних компонентів, це підсилює індивідуалізованість життєвих практик, але одночасно може призвести до конфліктів із соціальними інститутами: з іншого боку, стійке превалювання соціального полюсу й критичне зменшення представленості індивідуальної ідентичності може призвести до кризи особистості, пов'язаної із втратою самості [2, с. 46].

Дослідження ідентичності в межах парадигми символічного інтеракціонізму походять із концепції "Я" Дж. Міда, який під ідентичністю, або Я, розумів здатність людини сприймати свою поведінку і життя у цілому як пов'язане, єдине ціле [цит. за 1, с. 478].

Розглядаючи проблему співвіднесення соціальної детермінації ідентичності і свободи особистості, Дж. Мід виділяє усвідомлювану та неусвідомлювану ідентичність. Неусвідомлювана ідентичність базується на несвідомо прийнятих нормах, звичках. Це прийнятий людиною комплекс очікувань, що надходять від соціальної групи, до якої вона належить. Усвідомлювана ж ідентичність виникає, коли людина починає розмірковувати про себе, про свою поведінку за допомогою набутого у соціальній взаємодії мовлення.

Наявність усвідомлюваної ідентичності означає момент відносної свободи особистості, тому що людина перестає наслідувати ритуалізовані моделі розгортання дій і починає думати про цілі і тактику власної поведінки.

Дж. Мід стверджував, що ідентичність людини виникає і розвивається як результат соціального досвіду, взаємодії з іншими людьми. Таким чином, акцент робиться на соціальній обумовленості ідентичності: вона виникає лише за умови включення індивіда до соціальної групи, у спілкуванні із членами цієї групи.

Ідея щодо наявності двох аспектів ідентичності – орієнтованого на соціальне оточення і на унікальність проявів людини – найбільш повно втілилася у теоріях когнітивно орієнтованої психології і зокрема – у теорії соціальної ідентичності Х. Теджфела і Дж. Тернера.

Ідентичність, або "Я-концепція", представлена у цій теорії як когнітивна система, що виконує роль регуляції поведінки у відповідних умовах. Вона включає в себе дві підсистеми: особистісну ідентичність та соціальну ідентичність. Перша належить до самовизначення у термінах фізичних, інтелектуальних та моральних рис. Друга ж складається із окремих ідентифікацій і визначається приналежністю людини до різних соціальних категорій: раси, національності, статі тощо [цит. за 1, с. 482].

Вивчаючи ідентичність, дослідники когнітивного спрямування психології, виходять на такі поняття як: "самість", "Self" (Х. Кохут та ін.), "Я-система" (Г. Саллівен), "дієве Я" (С. Радо), "правдиве-неправдиве Я" (Д. Віннікотт), "Я" (Х. Хартман), "смысл себе", "почуття ідентичності" (Е. Джекобсон), "ядро ідентичності" (П. Грінер). Вводячи такі поняття, автори відзначають їхню ядерну позицію, в якій концентрується сутність людини, яка зсередини задає основні вектори життя, співвідносить зовнішній та внутрішній світи, іншими словами – регулює життєдіяльність.

У формування позитивної Я-концепції і високої самооцінки робить свій внесок ціла низка факторів. Розвиток Я відбувається на основі інформації, що надходить по чотирьох основних вхідних каналах: слухові сигнали, фізичні відчуття, образ свого тіла і особисті спогади. Ці канали утворюють емоційне середовище, що дозволяє "Я" рости.

Самосвідомість розвивається тоді, коли діти починають усвідомлювати відміни між собою та іншими, між своїм тілом та іншим видимим світом. Коли особистий життєвий досвід розширюється і ускладнюються інтелектуальні функції, відбувається подальша диференціація "Я". Зростає здатність індивіда більш повно розуміти зовнішній світ (бути таким, що "пізнає" чи "діє") і бачити себе як об'єкт зовнішнього світу (бути "пізнаваним"). "Я" як об'єкт має різні властивості: тілесні (зовнішність), соціальні (стосунки із оточенням), емоційні (почуття) та інтелектуальні (мислення), які взаємодіють із тими аспектами "Я", що стають відомими за посередництвом функцій сприймання, дії, мислення та спогадів. Поєднання і взаємодія цих властивостей та функцій призводить до формування двох основних інгредієнтів "Я": Я-концепції (думки про себе) та самооцінки (почуття щодо себе і оцінка себе).

Я-концепцію можна диференціювати, розрізливши сприйняте Я (якою людина бачить себе), "реальне Я" (якою людина є насправді за результатами об'єктивних тестів чи клінічних обстежень) та "ідеальне Я" (якою людина хотіла б бути). Із цих компонентів складається особистість, яка, залежно від того, хто її описує, може бути сукупністю а) аспектів внутрішнього самосприйняття індивіда або б) зовнішніх аспектів сприйняття індивіда іншими людьми.

Формулювання мети. Суперечливість процесу розвитку ідентичності у підлітковому періоді ускладнюється виявленням симптомокомплексу вікової кризи.

Головний зміст підліткового періоду (10-15 років у парадигмі досліджень Л.С. Виготського, Д.Б. Ельконіна) становить перехід від дитинства до дорослості. Всі сторони розвитку піддаються якісному перетворенню, виникають і формуються нові психічні новоутворення, що детермінують спрямування особистісних ресурсів підлітків.

Прагнення підлітка ствердити власну дорослість викликає протистояння з боку дійсності: виявляється, що гідного місця в системі стосунків з дорослими підліток ще зайняти не може (в цьому й полягає основна суперечливість періоду).

Дружні стосунки набувають у підлітковому віці важливого значення для формування рівня самоповаги і є заснованими на вірності і взаємному саморозкритті. Уявлення особистості про себе тепер відображують цінності і світогляд суб'єкта, що стає більш інтегрованим і абстрактним. Соціальне пізнання підлітків спрямоване на формування уявлень про інших, що тепер спирається на визначення схожості і відмінності між особистостями (психологічні порівняння) [6, с. 664].

У психічному розвитку підлітків найчастіше сполучаються активність аналітичної думки, схильність до міркування і особлива емоційність, вразливість. Таке поєднання рис "художнього" типу й ознак "мислительного" типу обумовлює неповторну своєрідність віку і, напевне, є передумовою різнобічного розвитку надалі.

Відомо, що внутрішній зміст Я – це ставлення особистості до інших людей і до самої себе (М.Й. Боришевський, І.С. Кон, О.М. Леонтьєв та ін.). Усвідомити себе означає усвідомити цю систему ставлень, зрозуміти, у чому її відмінність від системи ставлень інших людей – однолітків, батьків, дорослих. Оскільки виникнення і функціонування "Я" згідно із діалектикою неможливе поза зв'язком із його антитезою – "не-Я", то єдиний спосіб набуття почуття відмежованості свого Я від Я інших людей – це активна взаємодія з цими іншими, яка нерідко має форму протистояння. Саме ця обставина стає причиною негативізму, упертості, свавілля і протесту в підлітковому та юнацькому віці. Мета такої поведінки полягає, в основному, в уточненні й закріпленні меж свого Я, відокремленні його від безлічі Я інших людей.

З огляду на означене у контексті гармонізації розвитку особистісних конструктів підлітка актуальності набуває можливість цілеспрямованого моделювання конструктивної ідентичності в парадигмі психолого-педагогічного супроводу особистісного становлення. Аналіз особливостей даного процесу обрано нами за мету цього дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідженню проблеми трактування поняття "моделювання" у психології присвячено наукові роботи О.М. Леонт'єва, Е.Н. Джафарова [3], Л.М. Фрідмана [5]. Окремі питання цієї проблеми представлені у доробку Д.Б. Бого-явленської, Д.Н. Завалишиної, Ю.З. Гільбуха, В.В. Максимова та інших.

О.М. Леонт'єв та Е.Н. Джафаров визначають моделювання як систему перетворень, що здійснюється відносно певної (наприклад, психологічної) концептуальної схеми і призводить до побудови нової концептуальної схеми, яка знаходиться у визначених (модельних) відношеннях до вихідної [3, с. 5].

Процес моделювання в навчально-виховному контексті якісно відрізняється від моделювання в науковому пізнанні і, згідно із дослідженнями В.П. Зінченко та Б.Г. Мещерякова, має два аспекти:

1) як зміст, який має бути засвоєний учнями у процесі навчання; спосіб пізнання, яким вони мають оволодіти;

2) як одна із основних учбових дій, що є складовим елементом учбової діяльності [4, с. 200].

У парадигмі першого аспекту детерміновано необхідність включення до змісту освіти понять "модель" та "моделювання" у контексті формування у школярів науково-теоретичного мислення, що дозволяє сприймати дійсність за посередництвом особливих специфічних об'єктів, сконструйованих у історичному процесі розвитку науки, – моделей реальних явищ і процесів [4, с. 200]. Означене дозволяє інтерпретувати моделювання як засіб засвоєння готового матеріалу, відповідно, модель використовується як наочний образ або схема.

Використання принципів моделювання в парадигмі психолого-педагогічних досліджень другого спрямування пов'язане із науковим доробком П.Я. Гальперіна, В.В. Давидова, Г.П. Щедровицького та інших науковців, які розглядали моделювання як різновид учбових дій, що входять до складу учбової діяльності і передбачають оперування знаками.

З огляду на означене, моделювання у навчальному процесі може використовуватися як вища і особлива форма наочності для виявлення і фіксації суттєвих особливостей досліджуваних явищ та формування у школярів умінь використовувати моделювання для створення і фіксації загальних схем дій та операцій, які вони мають виконати у процесі вивчення складних абстрактних понять [4, с. 200].

Узагальнення інтерпретаційних схем понять "модель" та "моделювання" із урахуванням інваріантних ознак обумовлює необхідність реалізації системного підходу до теоретико-методологічного аналізу означених термінів у контексті комунікативного забезпечення моделювання.

Актуальність методологічних засад дослідження можливостей цілеспрямованого моделювання конструктивної ідентичності підлітків у організації навчально-виховного процесу обумовили специфіку цього емпіричного дослідження.

Вибірку склали 24 учні 9-го класу школи-інтернату № 9 та 29 учнів 9-го класу Тернівської гімназії (м. Кривий Ріг) віком 14-15 років.

Як психодіагностичний інструментарій була використана методика вільного опису, що застосовується для вивчення змістовних характеристик ідентичності особистості. Обробка даних здійснювалася шляхом контент-аналізу та обчислення середньостатистичних та відсоткових значень отриманого матеріалу.

Серед школярів різних соціальних груп за допомогою методики вільного опису із подальшим контент-аналізом були виявлені найбільш значущі для цієї категорії респондентів контент-блоки ментальної самопрезентації.

Ментальна самопрезентація – це актуальний розумовий образ власного "Я" (суб'єктивна форма відображення персональних конструктів), елемент оперативної форми ментального досвіду, що змінюється залежно від ситуації та інтелектуальних зусиль суб'єкта в процесі ментальної репрезентації.

Аналіз отриманих результатів дозволив виокремити три найбільш значущі смислові категорії, що стосуються значущих потреб особистості, ставлення до інших людей та життєвих планів юнаків (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Значущі контент-блоки самопрезентації підлітків
(частотність вживання у текстах, %)**

№	Контент-блоки самопрезентації підлітків	Учні інтернату	Учні гімназії
1	Значущі потреби: - професійне самовизначення - матеріальний добробут - сімейний комфорт - кохання	37% 16% 16% 23%	29% 31% 18% 22%
2	Ставлення до «інших»: - дружні стосунки з однолітками - позитивне сприймання іншими	9% 53%	76% 26%
3	Життєві плани: - спрямованість на утворення родини - спрямованість на кар'єру, самоствердження особистості - спрямованість на матеріальний статок	47% 26% 7%	7% 33% 60%

Результати дослідження свідчать, що учні інтернату більше порівняно із гімназистами переймаються проблемою професійного са-

мовизначення, що обумовлюється потребою у впевненості школярів у майбутньому. Крім того, дітей інтернату хвилює також і потреба сімейного затишку, якого більшість з них позбавлені.

Для гімназистів більш актуальною є потреба в матеріальному забезпеченні (у системі життєвих планів частотність цієї смислової категорії досягає 60%).

Такі дані пояснюються приналежністю учнів до різних соціальних прошарків населення, що мають відмінність у ціннісних орієнтаціях та критеріях оцінки якості життя. Тоді як значущі потреби, детерміновані віковими особливостями розвитку школярів (потреба у коханні, інтимності у спілкуванні), у школярів обох груп виражені майже однаково.

У категорії "Ставлення до "Інших"" також простежуються значущі відмінності: більш обережні у виборі друзів учні інтернатів менш цінують дружні взаємини з однолітками, проте більше порівняно із гімназистами піклуються про позитивне сприймання їх іншими людьми, що очевидно можуть забезпечити їм підтримку і захист.

Стосовно контент-блоку "Життєві плани" чітко простежуються компенсаторні механізми їх формування у підлітків – учнів інтернату (орієнтованість на створення родини досягає 47%, тоді як у гімназистів лише 7%).

Отримані дані доводять, що конструювання "Я" залежить від соціального контексту та ідентичності особистості. Водночас Я-концепція детермінує самовизначення особистості.

З метою виявлення можливостей підлітків до переосмислення поведінки в ході соціалізації нами була застосована методика діагностики особистісної гнучкості/ригідності, що характеризує здатність особистості до переструктурування поведінки та діяльності. Узагальнені результати діагностичного вимірювання рівня гнучкості поведінки підлітків наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Рівень гнучкості/ригідності поведінки підлітків

Рівень гнучкості/ригідності поведінки	Учні інтернату (24 особи) кількість учнів, %	Учні гімназії (29 осіб) кількість учнів, %
Мобільність поведінки (0–13 балів)	33,3% (8 осіб)	38% (11 осіб)
Несталість поведінки (14–27 балів)	54,2% (13 осіб)	51,7% (15 осіб)
Ригідність поведінки (28–40 балів)	12, 5% (3 особи)	10,3% (3 особи)

Аналіз результатів дослідження дозволяє підтвердити домінування несталості поведінки у школярів обох вибірковок груп: 54,2% підлітків інтернату та 51,7% гімназистів проявляють риси як ригідності, так і моб-

ільності, гнучкості, сумніваються у правильності своїх дій, виявляють розвинену систему захистів (у тому числі й провокацію конфліктів). 33,3% підлітків інтернату та 38% учнів гімназії демонструють впевненість у своїх діях, мобільність, гнучкість поведінки, схильність до змін, що притаманно лідерам. Проте 12,5% підлітків інтернату та 10,3% гімназистів виявляють ригідність, схильність до стереотипів і фіксованих настановлень, неохочість до змін у своїй позиції, поглядах або поведінці.

Значущих розбіжностей у виявленні гнучкості/ригідності респонденти різних соціальних груп не виявили, що дозволяє говорити про наявність вікових особливостей виявлення ідентичності.

Висновки. Процес цілеспрямованого моделювання особистісних конструктів школярів у контексті психолого-педагогічного супроводу підлітків передбачає активне особистісне змінення, модифікацію характерологічного профілю суб'єкта. Цей процес можна оптимізувати засобами когнітивної інтервенції (змінення мисленнєвих стратегій особистості), спрямованої на формування орієнтовної основи моделювання особистісних конструктів суб'єкта соціалізації.

Моделювання конструктивної ідентичності підлітків вимагає включення до ментального досвіду таких компонентів ефективного спілкування, як емпатія, емпатійне розуміння, зворотний зв'язок, соціально-психологічна рефлексія, комунікативні стратегії тощо, створення відповідних умов для позитивної самопрезентації суб'єкта в ментальному просторі особистості, що сприятиме актуалізації потенціалу особистості при розв'язанні проблемних ситуацій.

Процес формування теоретичної (концептуальної) моделі конструктивної ідентичності підлітка, на наш погляд, передбачає реалізацію основних етапів персоналізації суб'єкта у нових умовах життєдіяльності:

- дисоціація або руйнування елементів ідентичності (або особистісного конструкту), що суперечать новим вимогам до соціально-рольової поведінки суб'єкта;
- невизначеність уявлень про шляхи конструювання нових особистісних конструктів;
- моделювання нових конструктів на підставі особистісного змінювання і конструювання нової ідентичності.

Цілеспрямоване моделювання особистісних конструктів підлітків має відповідати наступним стратегічним принципам:

- акцент на ресурсах особистості, врахування індивідуальних можливостей та особливостей поведінки;
- аналіз попереднього досвіду, світогляду, інтересів особистості;
- позитивістський підхід: нетеоретичне, нестандартизоване бачення проблеми, опір на суб'єктивну віру особистості у власні можливості;

- орієнтація на майбутнє особистості;
- співробітництво і відкритість у стосунках із усіма суб'єктами навчально-виховного процесу;
- технічна пластичність, володіння необхідними знаннями та уміннями психологічної допомоги особистості.

Реалізація означених принципів в системі психологічного супроводу особистості в закладах освіти дозволить якісно змінити ефективність моделювання стратегій особистісної та соціальної ідентифікації підлітків, життєвих сценаріїв особистості в контексті особистісного становлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова И.В. Проблема личностной идентичности // Психология самосознания. Хрестоматия / И.В. Антонова / [ред.-состав. Д.Я. Райгородский]. – Самара : ИД "БАХРАХ-М", 2000. – С. 471-488.

2. Блинова О.Є. Теоретичні підходи до аналізу ідентичності особистості / О.Є. Блинова // Актуальні проблеми практичної психології : збірник наукових праць. Частина I. – Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2010. – 500с. – С. 45-49.

3. Леонтьев А.Н. К вопросу о моделировании и математизации в психологии / А.Н. Леонтьев, Э.Н. Джафаров // Вопросы психологии. – 1973. – №3. – С. 3-14.

4. Психологический словарь / под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Педагогика-Пресс, 1997. – 440 с.

5. Фридман Л.М. Моделирование в психологии и психология моделирования / Л.М. Фридман // Вопросы психологии. – 1977. – № 2. – С. 15-27.

6. Шеффер Д. Дети и подростки: психология развития / Давид Шеффер. – СПб. : Питер, 2003. – (Серия "Мастера психологии").

УДК 159.923.2

ПСИХОЛОГІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РЕГРЕСІЇ ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗОК ІЗ САМОСПРИЙНЯТТЯМ ОСОБИСТОСТІ

Тохтамиш О. М.

У статті зроблено аналіз класичних та сучасних концепцій регресії, дії регресії як захисного психологічного механізму, проведено дослідження її зв'язку з вербальним компонентом сприймання людиною самої себе. Встановлено значущий зв'язок високих показників прояву дії захис-